

ÖZGÜRLÜK YOLU

İnsanın kendi saf varlığı her zaman bir mekân ve bir zaman aralığı tarifler. Çünkü her insan kendi kişisel tinini kendinde barındırır ve bu özel tin de bedene ait spesifik bir zaman ve mekan tarifler. Bu ikisi arasında liminal bir aralıkta var olan insan tam da bu aralıkta iyi ve kötü anılarını oluşturmaya başlar. Bedenin bu özelliği ‘yer’i ‘mekân’a dönüştürür.

Tarih boyunca zihin arketipsel kalıtımı ile gelişir. Zihnin aşırı gelişmesiyle zihin liminal bir aralıkta durduğunu kavramaya başlar ve diğer zihinle arasındaki hiyerarşiyi kaldırmak için Doktor Faust¹ örneğini kabul eder. Artık onun için ruhun takas edilmesi şart haline gelmiştir. Bunu gerçekleştirmek adına makineler (bilgisayar, telefon, radyo...) tasarlamaya başlar ve bu makineler kendilerine özel ‘mekân’lar yaratırlar. İnsan bu yaratılan ve tariflenmeyen ucu açık sonsuz evrene ‘Sanal Dünya’ adını verir. Bu dünya ‘Fiziksel Dünya’ ile paralel bir konumda kendini yerleştirir. Geleceğin ve geçmişin tanımsız olduğunu bilen zihin, sanal dünya aracılığı ile geleceği kontrol etmek için geçmişi hakimiyet altına almak ister. Böylece insanlar ‘Sanal Dünya’ya *Facebook*, *Twitter* vs. aracılığıyla erişirler ve anıları ile düşüncelerini (zihinlerini) buraya akıtırlar. Böylece geçmiş zamanda gerçekleştirdiğimiz anı takaslarıyla ruh kendini yeniler ve kendisine yepyeni bir gelecek yaratır.

İnsan kendi yarattığı ‘Sanal Dünya’ ile ‘Tanrı’ edimi olan ‘Fiziksel Dünya’ya başkaldırır. Bu başkaldırma ‘Sanal Dünya’yı algılama aracımız olan imge² ile meydana gelir.

Bu çatışma paralel evrenlerin iç içe geçmesi sonucu bir patlamaya dönüşebilir. Bu bağlamda ‘Sanal Dünya’ ile ‘Fiziksel Dünya’nın üst üste binmesi sonucu patlak veren ‘Gezi Parkı Direnişi’ üzerine bir inceleme:

Gerilim – Kırılma – Patlama – Uyanma – Farkındalık – Diyalog

Sahne 1 / Gerilim

İstanbul tamamen gerilim üzerine kurulu bir şehir. Bu gerilim günün her saatinde, bütün mekanlarda varlığını öyle ya da böyle korumakta. Gerilim bazı durumlarda güzel

¹ “Simyacı, maddede değişimler elde edebilmek için kendi ruhunu değişmez ve altın gibi saf kılmaya çalışan kişidir; ama bir de Doktor Faust örneği var, o simyacılık kuralını altüst eder, ruhu değiş tokuş edilebilecek bir nesneye dönüştürür ve böylece doğanın bozulmadan kalacağını, artık altını aramaya gerek kalmayacağını, çünkü bütün elementlerin aynı derecede değerli, dünyanın altın, altının ise dünya olacağını umar.” Bkz. Calvino, Italo, 2007, **Kesişen Yazgılar Şatosu**, (çev.) Semin Sayıt, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

² “Bir imge, yeniden yaratılmış ya da yeniden üretilmiş görünümdür. İmge ilk kez ortaya çıktığı yerden ve zamandan –birkaç dakika ya da birkaç yüzyıl için- kopmuş ve saklanmış bir görünüm ya da görünümler düzenidir. Her imgede bir görme biçimi yatar.” Bkz. Berger, John, 2013, **Görme Biçimleri**, (çev.) Yurdanur Salman, Metis Yayınları, İstanbul, s.10.

bir şeydir ancak kentliye zarar vermediği müddetçe. Fakat gözlenmektedir ki bu gerilim sadece fiziksel dokuda değil sosyal dokuda da mevcuttur. Bu yüzden çok tehlikelidir.

“Bedensel yakınlık ve mekan darlığı zihinsel mesafeyi daha da görünür kılar”³

Peki bu gerilimi yaratan nedir ve kimdir?

Gerilim farklı ideolojilerin ve bu ideolojilerin yansıdığı mekânların savaşından doğar. Tek bir ‘yer’ vardır, iki farklı görüş. Biri diğèrinin başına tencere vurarak kendi ideolojisini kabul ettirme peşindedir. Her iki tarafın da silahı; ‘mekân’dır.

Her iki görüş kendi yöntemleriyle toplumsal istikrarsızlığı ve kişisel yetersizliği yok etmek ister. Her zaman için geride ya da dışarıda bırakılan bir kesim olur. Birey tek başına var olamaz. Her zaman ve her yerde bir grubu temsil eder. ‘Biri’ ‘diğèrini’ mason olarak suçlarken; ‘diğèri’ ‘birini’ mason olarak suçlar. Buradan sadece bir sonuç çıkar; ikisi de aslında aynı kişidir.

Dışarıda bırakılanın bir cemaate mensup hissetme ihtiyacı yüzünden kentte farklı cemaatler ve gruplar oluşmaya başlar. Bölünmeler ve kavgalar başlar. Toplum kaosa sürüklenir.

Sahne 2 / Kırılma

Gerilimin sonunda bir kırılma meydana gelir. Artık farklı gruplar farklı meydanlarda kendini görünür kılmaya başlar. Bunun en büyük destekçisi sözde demokrasiyi savunanlardır. Demokrasi ancak ‘bir’ grubun elindedir ve ona sahip olan diğèr grubu yönetir. ‘Diğèri’ ‘birinin’ yavaş yavaş bütün haklarını ele geçirmek ister, çünkü ‘diğèri’ azla yetinendir. Ancak iş insan haklarına gelince bıçak kemiğe dayanır ve kırılma ile oluşan yarıktaki patlama meydana gelir.

“Bir insanın özgür olabilmesi için başkaları tarafından görülmesi gerekir. Başkaları tarafından görülebilmesi için de bir mekân gerekir.” (Hannah Arendt)⁴

Sahne 3 / Patlama

“Küresel Kent”⁵ artık tehlike altındadır. İnsanlar bulunduğu ‘yer’lere anlam yüklemeye hazırdırlar. Bunun için her gün kullandıkları sözde kamusal alanlar olan plaza ve AVM’leri değil, parkları, meydanları ve sokakları kullanacaklardır. Bu ‘yer’leri evleri olarak benimserler. Patlama ancak ‘yer’in sahiplenilmesi sonucu ‘mekân’a dönüşmesi ile gerçekleşebilir. On binlerce insan birbiriyle buluşarak omuz omuza vermek için aynı ‘yer’e yürürler. Büyü burada başlar. Beden mekanda mutasyona uğrar.

³ Georg, Simmel, 2013, “Metropol ve Zihinsel Hayat”, **Metropol Yeşili: Teorik ve Fotografik Mikrogözlemler**, (ed.) Uğur Tanyeli, Bülent Erkmen, (çev.) Tuncay Birkan, Akın Nalça Kitapları, İstanbul, s.90.

⁴ Aktarma yapan Erdemci, Fulya, 2013, Ekim, “Barbar Kent”, **XXI**, 123,33.

⁵ Sassen, Saskia, 2012, Nisan, “Küresel Kentin Sahibi Kim?”, **XXI**, 108,25.

O artık pasiflikten aktifliğe geçmiştir ve anlamıştır ki yalnız değildir. Evet kabul etmelidir ki marjinaldir ama ancak böyle ‘yeni’yi müjdeleyebilir.

“Bir çağ ölürken, yenisinin henüz doğmadığı bir zamanda yaşıyoruz...”⁶

Sahne 4 / Uyanma + Farkındalık

Patlama bireyi uyandırır. Sadece kendisini düşünmemeye başlar, olayları büyük çerçevede analiz etmeye eğilim gösterir. Bu bireyde farkındalığa yol açar.

MONOLOG I: ARAFTAN KURTULUŞ

Kendimizi nerede ve nasıl konumlandırıyoruz? Kavramlara neden yeni anlamlar yükleyerek varlığımızı anlamlandırma çabası içindeyiz.

Biz ne Batılıyız, ne de Doğuluyuz. Bunu kabul et. Tam da bu iki kutup arasında salınan bir boşluğun içindeyiz. Mekânı ‘boşluk’ olarak nitelendiriyorum çünkü şu ana kadar bu boşluğu tariflemek için hiç kimse ortaya çıkmadı. Tanpınar işte tam da böyle bir boşlukta bulunduğumuz için bizimle dalga geçer⁷.

Peki bu boşluğu doldurup bu iki kutup arasında köprü, engel ya da bir tampon bölge olmaktan nasıl çıkarız? Bu iki kutbu varlığımızla nasıl eritiriz?

Tarihimize ve sosyal alışkanlıklarımıza dönerek. Bedensel dilimizde yatan kültürel kodları tarifleyerek ve yeniden yaşatarak.

Kültürel kodlarımızın temeli nedir ve nasıl tariflenir?

Kültürel kodlarımızı anlamak için aslında çok da uzak olmadığımızı zannettiğimiz ama epey uzak olduğumuz terkedilmiş olan kırsal yerleşmelerimize bakmamız gereklidir. Çünkü buralar az da olsa modern yaşamın değmediği noktalar. Yaşadığımız kentler Batılı kentler, sorun işte tam da burada ortaya çıkıyor. Organik olarak gelişmiş bir kent tanımımız hala yok. İmece usulü yaşamak bizim bir hayat biçimimiz. İstanbul’u bu gerilimden çıkartıp bedenleri aynı mekanda bir amaç doğrultusunda toplamak ancak yeni bir kent tahayyüllü içerisinde var olabilir. Bunun için de geleceğe değil, geçmişe bakarak geleceği kurgulamamız gereklidir. Zehir ile panzehir aynı yerde aranmalıdır.

⁶ “Bir çağ ölürken, yenisinin henüz doğmadığı bir zamanda yaşıyoruz...Yeni bir şeyler yapmaya çağırıyoruz, ayak basılmamış bir toprakla yüzleşmeye, kimsenin gidip de bize yol göstermek için dönmediği bir ormana dalmaya çağırıyoruz. Bu, varoluşçuların hiçliğin kaygısı dedikleri şey. Geleceğe doğru yaşamak bilinmeyene sıçramak demektir; bu da, halihazırda emsali olmayan ve pek az kişinin kavradığı dereceden bir cesareti gerektirir.” Bkz. May, Rollo, 2010, **Yaratma Cesareti**, (çev.) Alper Oysal, Metis Yayınları, İstanbul, ss.39-40.

⁷ Tanpınar, Ahmet. H., 2005, **Saatleri Ayarlama Enstitüsü**, Dergah Yayınları, İstanbul.

Köyün homojenize olan yapısını ancak kent meydanını kültürel kodlarımıza göre yeniden tarifleyerek var edebiliriz ve bu homojen yapıyı kentte heterojen yapıya dönüştürebiliriz.

Sanal ve fiziksel dünyaların birleşiminden oluşan bir imece kültürü kendini nerede ve nasıl konumlandırır?

Artık kabul etmeliyiz ki sanal dünya fiziksel dünyaya baskın bir duruma geçmeye başladı. Ancak bu sanal dünyanın fiziksel dünyayı tehdit ettiği anlamına gelmez. Kent hayatındaki imece bu iki dünyayı birleştirerek var olur ve böylece batılının interaktif park adını verdiği mekânların üst noktasında kendini konumlandırır. Aynı Gezi Parkı gibi... Sosyal ilişkiler ağında süreklilik sağlanarak mekanda süreklilik sağlanır.

MONOLOG II: ZAMAN VE MEKÂN BAĞLAMINDA İSTANBUL ÜZERİNE BİRKAÇ TESPİT

0.0 | Mitik görsel imgelerden kurtulmamız gereklidir. Zehrin panzehiri de yine aynı kaynaktan aranmalıdır. Yani mimarlık yoluyla aranan totaliter güç yine mimarlık ile kırılabilir...

0.1 | Bütün iktidarlar kendilerini görsel bir tahayyülle var edip görünürlük kazanabilirler. Peki bu görsellik ortadan kalkarsa nasıl bir mimarlık bizi beklemektedir?

0.2 | Bir şehir temizlenerek manevi bütünlüğü sağlanamaz. Gettolar, bedenlerin tecrit edilmesi yoluyla ortaya çıkarlar ve bu tecrit sonrası merkezden uzaklaşan “kirlili”⁸ bedenler merkezi güçlendirmekten öte gerilimi hat safhaya çıkartırlar.

0.3 | Menderes döneminde olduğu gibi “saydam” bir özgürlük alanı ve ulaşım şehrin farklı noktalarını birbirine bağlama düşüncesi çağ dışıdır ve kent merkezinde hissizliğe ve duygusuzluğa yol açar. Bu yolla kent daha rahat yönetilmek istenmiştir ancak unutulmamalıdır ki yıkım aynı zamanda bir inşadır.

0.4 | Modern bireysel imge kent merkezinde yalnızlığa ve pasifliğe yol açar.

0.5 | Mekânda eğer bir beden başka bir beden üzerinde üstünlük sağlamaya çalışıyorsa, bu bedenin çatlaklarından direniş anları ortaya çıkar.

0.6 | Tarih boyunca evrimleşerek günümüze gelen beden; huzursuz bedendir.

0.7 | Haz ve bedensel pasiflik bizi kendi içimize döndürür.

0.8 | ‘Yer’, insan bedeni (tinin zaman ve mekan arasında bulunma özelliği) ile doldurulduğunda ‘mekân’a dönüşür.

0.9 | Beden hiçbir şekilde kendini boş bir mekânda sergileyemez. Gerçek kamusal bir mekân hiç bir zaman bir ideoloji tarafından tariflenemez.

1.0 | Değişim bireyde başlar ve mekân üzerinden tariflenir. Değişen beden mekânı değiştirir ve en son olarak da var olan düzeni...

1.1 | Gerçekten çok kültürlü nasıl olunabilir? Çok kültürlü toplumlar aslında çok homojenize toplumlardır. Her bireye belli bir mekân tariflenir. Mahalleler gettolara dönüşür. Mahalle kavramını yıkarsak da bireysel yalnızlık ve pasifize

⁸ Richard, Sennet, 2011, **Ten ve Taş**, (çev.) Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, s.204.

olan beden ortaya çıkar. Tam da bu ikisi arasında konumlanan bir mekân nasıl ve nerede meydana gelir?

1.2 | Yer'i silerseniz, acıyı da silerseniz⁹ ama aynı zamanda kendi varlığınızı da silmiş olursunuz.

1.3 | Duyarlılık farkındalıkla meydana gelir. Uykudan uyanmamız için bedenimiz ve kendi benliğimizin kusursuz olmadığını kabul edip ilerlemeye ihtiyacımız var. Bütünlük arzusundan kurtulan beden varlığını bozguna uğramış hisseder. Boşluğa düşen beden tam da bu noktada diğer bedene olan saygısı artar ve 'diğer'ine karşı duyarsızlıktan çıkıp empati yoluna girilebilir.

1.4 | Mekânı sahiplenerek kusursuz olmadığını anlayan beden diğeriyle iletişime geçer. Bunun sonucunda diyalog ortaya çıkar.

1.5 | Çağımız artık anarşi çağıdır. Belli bir gruba bağlı olmadan fikirlerini özgürce temsil etmekten kaçınmayan bireylerin çağıdır. Artık kendi benliğini belli bir düzenin varlığıyla aramayan bedenlerin çağıdır. Dünyadaki bütün insanların edimleri absürttür. Kusurluluğumuzu duyarsızlığımızla örtme çağı hiç değildir, tam tersine kusursuzluğumuzu başka insanlara empati beslememize yarayan bir araç haline dönüştürme çağıdır.

Sahne 4 / Silkinme + Diyalog

Yaşanılan bu patlama bir çok şeyi tersine çevirir. Biri artık diğeriyle iletişime geçmeye başlamıştır. İki kutup olarak kendini konumlandıran kişiler aralarında kalan boş zemini doldurmaya başlar, çünkü köprü görevi gören medya fiziksel ortamda karşılaşan bedenlere hükmedemez.

Ve perde kapanır...

Talep edilen tek şeyin kendi benliğinin olmasıydı.

Büyük patlama ve silkinmenin ardından doğan yeni dünya da sahiplenme ve sahiplenilme yoktu.

Bireysel özgürlüklerden başka hiçbir şey...

Kızgınlık, haksızlığa uğramışlık hissi, koşulsuz yaşama isteği...

Bu keskin ve güçlü duygular ekonomiyi hep uzakta tutacaktı...

⁹ Richard, Sennet, 2011, **Ten ve Taş**, (çev.) Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, s.338.